

Vaiva Lankeliene. Kaislības vadīti. Ko nozīmē darbs muzejā?

Vaiva Lankeliene, Lietuvas Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta Sabiedrības informācijas attīstības nodaļas vecākā referente. 2009. un 2010. gadā, būdama Lietuvas Jūras muzeja darbiniece, piedalījās BMS mācībās, bet 2012. gadā bija Klaipēdā notikušās BMS sesijas organizatore.

Ar referātu „Kaislības vadīti. Ko nozīmē darbs muzejā?” V.Lankeliene 2013. gadā uzstājās Rundālē BMS starptautiskajā konferencē „Muzeoloģija veicina vīziju piepildīšanos”.

Domājot par muzeju, parasti nāk prātā cilvēki, jo muzejus ir radījuši cilvēki cilvēku vajadzībām. Nav pārāk liela nozīme muzeja ēkai, krājumam, pētījumiem vai pat izglītojošajiem pasākumiem. Svarīgākais muzeja elements ir tā apsaimniekotāji - cilvēki, kuri strādā muzejā un muzeja labā.

Starptautiskās Muzeju padomes (ICOM) muzeja definīciju: „Muzejs ir bezpeļņas, pastāvīga, sabiedrībai un tās attīstībai kalpojoša, publikai pieejama institūcija, kas vāc, saglabā, pēta, popularizē un eksponē cilvēces un tās vides materiālo un nemateriālo mantojumu pētnieciskos, izglītojošos un izklaides nolūkos” (ICOM statūti, 2007). Daudzas valstis šo definīciju izmanto muzeju identificēšanai, dažas to izmanto attiecīgās valsts tiesību aktos, parasti saglabājot definīcijas būtību, taču izsakot to citiem vārdiem. Tomēr muzeja pamatjēga paliek nemainīga: vākšana, saglabāšana, pētīšana, eksponēšana, izglītošana. Muzejs pats par sevi šīs darbības nevar īstenot, tāpēc ir svarīgi zināt, kas ir šī darba veicēji.

Te parādās cilvēki, muzeju darbinieki, kas veic materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma un dabas objektu vākšanu, dokumentēšanu, saglabāšanu, aizsardzību, izpēti, eksponēšanu, veicināšanu un interpretēšanu, citiem vārdiem – nes viņiem uzticēto milzu atbildību, veicot darbu, kuram izvirzītās prasības parasti pārsniedz vidusmēru.

Muzeju nozare Lietuvā ir diezgan liels un dinamisks kultūras un tūrisma ekonomikas sektors, kas nodrošina simtiem darbavietu visā valstī. 2013. gadā Lietuvā bija 103 muzeji, tostarp 4 nacionālās, 12 valsts un 64 pašvaldību institūcijas. Privāto muzeju un uzņēmumu muzeju, kas radīti kā to struktūrvienības, uzskaitē ir diezgan komplicēta, tāpēc uzrādītais kopējais muzeju un tajos strādājošo cilvēku skaits dažādos avotos atšķiras.

Mūsdienu muzeji ir vitālas institūcijas, kas veido atraktīvas un saistošas ekspozīcijas, daudzveidīgas un daudzskaitlīgas izglītojošās programmas un nodrošina apmeklētāju laipnu sagaidīšanu un uzņemšanu, tāpēc, ja vienu muzeja funkciju veikšana nav iedomājama bez speciālās izglītības, tad citu – pietiek ar pamatizglītību un skaidru domāšanu.

Lietuvas muzeju kopienu veido cilvēki, kas strādā (galvenokārt pilnu slodzi, bet reizēm arī nepilnu slodzi vai kā pagaidu vai pat brīvprātīgie darbinieki) muzejos un piedalās ar muzejiem saistītajos sociālajos, mācīšanās un ekonomiskajos procesos.

2012. gada statistikas dati liecina, ka Lietuvas muzejos strādā 3055 cilvēki. Vislielākā ir muzeja atbalsta funkciju veicēju grupa (35%), taču arī muzeja speciālisti (tostarp kuratori, pedagogi, pētnieki, krājuma glabātāji u.c.) veido diezgan pamanāmu – visnozīmīgāko – personāla struktūras daļu (24%); restauratori veido 5%, gidi 2%, bet muzeja administratīvo funkciju veicēji – 13% no muzeju darbā iesaistīto cilvēku kopskaita; 8% ir īstermiņā algotie darbinieki, bet 13% - pārējie.

Lai iegūtu skaidrāku priekšstatu par muzeja speciālistu kvalifikāciju, ir vērts iedziļināties vairākos Lietuvas un ārvalstu reglamentējošajos dokumentos attiecībā uz muzeju personālu.

Lietuvā ir izdoti "Lietuvas muzeju speciālistu ilgtermiņa apmācības noteikumi", kuros noteiktas prioritātes un galvenās prasības attiecībā uz muzeja speciālistu tālākizglītību. Šie noteikumi stājās spēkā 2008. gada 29. oktobrī un līdz šim nav grozīti vai pilnveidoti. Tomēr šis dokuments var tikt izmantots kā pamats muzeja profesionālās izglītības programmas vai kapacitātes stiprināšanas projektu uzsākšanai. Tas ietver situācijas analīzi, kura pavisam noteikti būtu jāatsvaidzina, kā arī muzeja profesionālās apmācības **prioritātes**:

- muzeja vadības prasmju un administratīvās kapacitātes pilnveidošana;
- muzeja krājuma vadības (muzeja krājuma plānošana, atlase, izpēte un digitalizācija, pamatekspozīciju un izstāžu veidošana un izglītojošo programmu izstrāde) prasmju pilnveidošana;
- apmeklētāju apkalpošanas prasmju izkopšana un komunikācijas zināšanu un prasmju apgūšana.

Muzeju darbinieku kapacitātes stiprināšanā Lietuva tiecas uz to, lai ikvienam muzeju nozarē strādājošajam būtu muzeja darba veikšanai nepieciešamās **zināšanas, izpratne un atbildība**. Taču vēlmes ne vienmēr atbilst realitātei. Muzeja darbs, kam izvirzītas augstas prasības, netiek atbilstoši atalgots, tāpēc pastāv nemitīgi draudi, ka muzejs var pazaudēt augsti kvalificētus speciālistus. Neatbilstība starp darbiniekam izvirzītajām prasībām un zemo atalgojumu neveicina darbinieku motivāciju, tādēļ nepieciešamas citas motivācijas sistēmas, lai saglabātu speciālistus, kuri godprātīgi un aizrautīgi palīdz īstenot sava muzeja misiju.

Muzejnieki saskaras ar vēl kādu problēmu – muzeja darbinieka tēlu sabiedrības acīs. Tas, kā muzeju darbinieki redz sevi, neatbilst sabiedrības uztverei. Izpratne par muzeja darbu dažkārt aprobežojas ar vārdiem: trikotāžas džemperis, putekļaini arhīvi un vecas kundzes, kas klusi čurn ekspozīciju kaktos. Taisnību sakot, Lietuvā muzeja darbs nav prestižs, un uz brīvajām vakancēm netiek saņemti simtiem vai varbūt pat tūkstošiem pieteikumu. Dažreiz ir diezgan grūti vispār atrast pietiekami motivētu un kvalificētu speciālistu, taču visgrūtāk atrast kvalificētus juristus, sabiedrisko attiecību speciālistus, dizainerus un cilvēkus, kuri kaut elementāri pārzina mārketingu. Neraugoties uz to, muzeji, savukārt, var piedāvāt šiem cilvēkiem aizraujošu, interesantu, dinamisku, radošu, izaicinājumiem bagātu, vērtīgu, jēgpilnu pasauli. Muzejos strādājošie ļaudis nav garlaicīgi un pašpietiekami. Lietuvas muzejos strādā interesanti, zinātkāri, brīvi no aizspriedumiem, drosmīgi, uzticīgi, radoši cilvēki, un viņiem patiešām patīk darbs muzejā.

Meklējot iespējas, kā uzlabot muzeja speciālistu profesionālās prasmes, ir apkopotas visbiežāk izvirzītās prasības Lietuvas muzeja darbiniekam:

- muzeoloģiskā izglītība (tiek uzskatīta par priekšrocību);
- pamatzināšanas finansēs, mārketingā un finansējuma piesaistīšanā;
- precizitāte, skrupulozitāte un ļoti labas organizatoriskās un rakstīšanas prasmes;
- profesionālā pieredze vairāku gadu garumā, spēja tikt galā ar grūtībām, spēja pieņemt lēmumus un strādāt komandā;
- svešvalodu zināšanas;
- labas komunikācijas prasmes;
- spēja pārslēgties no vienas tēmas uz otru, daudzpusība;
- ekspertu zināšanu atzišana, novērtēšana un pieņemšana;
- spēja integrēt šīs zināšanas izstādēs, izglītojošajās programmās un sadarbības projektos.

Kur atrast šādus cilvēkus? Vai prasības nav pārāk augstas? Kā apmācīt muzeja speciālistus, kuri jau uzsākuši darbu muzejā? Kā panākt, lai muzeja profesija spētu piesaistīt jaunus speciālistus? Kā sasniegt plānotos rezultātus? Kādas ir iespējas algot pieredzējušus profesionāļus? Uz kādiem kompromisiem esam gatavi, lai abas puses paliktu apmierinātas?

Šie ir galvenie jautājumi, kas izgaismojas diskusijās par muzeja speciālistiem un viņu profesionalitāti.

Neraugoties uz minēto, Lietuvas muzejos strādā 3055 cilvēki. Ne visi, taču vairums to dara ne jau naudas dēļ! Viņus vada **kaislība**.

Lielākā daļa šo cilvēku saka, ka mīl savu darbu. Vieniem jo īpaši patīk strādāt ar apmeklētājiem, vadot programmas, skaidrojot un atbildot uz jautājumiem, citi labprāt uzņemas eksperta lomu, tādējādi baudot sabiedrības atzinību, ir *muzejnieki*, kuriem patīk iedziļināties vēstures avotos, bet daži šo darbu mīl izaicinājumu un pastāvīgo pārmaiņu dēļ.

Paanalizējot vairākus muzeja speciālistu profesionālās izglītības projektus, kuros Lietuvas *muzejnieki* piedalījušies pēdējo trīs gadu laikā, var secināt, ka kopumā ir bijuši trīs projekti, kurus Lietuvas muzeju darbinieki ir novērtējuši atzinīgi: Ceļojošā Muzeoloģijas skola (Lietuvas Muzeju gada pasākums), 21. gadsimta muzeju personāla kapacitātes palielināšanas projekts (īstenots ar ES finansējumu) un Baltijas Muzeoloģijas skola.

Ceļojošā Muzeoloģijas skola

Šis projekts tika īstenots 2012. gadā Lietuvas Muzeju gada pasākumu ietvaros. Projekta mērķis – nodrošināt kvalifikācijas paaugstināšanas iespējas reģionālo (pašvaldību) muzeju darbiniekiem, mudinot viņus pilnveidot savas zināšanas un prasmes.

Pašvaldību muzeju speciālistiem piecos muzejos tika sarīkoti semināri un praktiskās nodarbības. Muzeji tika izraudzīti tā, lai piekļuve nodarbībām tiktu nodrošināta visu reģionu speciālistiem.

21. gadsimta muzeju personāla kapacitātes palielināšana

Projekta mērķis - Lietuvas nacionālo un valsts muzeju darbinieku vispārējo prasmju pilnveidošana un kvalifikācijas līmeņa paaugstināšana, lai uzlabotu muzeju piedāvātās kultūras un izglītojošās aktivitātes atbilstoši apmeklētāju vajadzībām.

Trīs galvenās mācību jomas:

- administratīvās prasmes (menedžments un mārketingis);
- informācijas tehnoloģiju izmantošana;
- svešvalodu apguve un profesionālā apmācība.

Baltijas Muzeoloģijas skola (BMS)

Kopš 2004. gada Baltijas Muzeoloģijas skolā ir mācījušies vairāk nekā simts Lietuvas muzeju darbinieku. Lietuva ir bijusi mājasmaite diviem Baltijas Muzeoloģijas skolas pasākumiem:

- 2009. gadā Ķedaiņos, kur mācību tēma bija "Pārmaiņu vadība muzejos", un
- 2012. gadā Klaipēdā par tēmu "Muzeja krājums – muzeja komunikācijas pamats".

Aptaujājot Baltijas Muzeoloģijas skolas dalībniekus no Lietuvas, kuri piedalījušies vairākos BMS pasākumos, tika noskaidroti galvenie iemesli, kādēļ viņiem dalība Baltijas Muzeoloģijas skolā ir likusies nozīmīga:

- Baltijas Muzeoloģijas skola ļauj ielūkoties "muzeoloģijas šūpulī" un atver durvis uz iespaidīgu, pārsteidzošu, mainīgu un dzīvīgu muzeju pasauli;
- tiek gūti pozitīvi iespaidi, kas mudina domāt par ikdienas darbu muzejā un meklēt jaunas formas un veidus tā pilnveidošanai;
- Baltijas Muzeoloģijas skola ļauj ielūkoties muzeju jautājumos dziļāk, nekā jebkurš cits līdz šim piedāvātais muzeju izglītojošais pasākums;
- tā ir unikāla iespēja iepazīt kolēģus ne tikai no kaimiņvalstīm, bet arī no pašu valsts, un tas stiprina Baltijas muzeju kopienu, paverot iespējas jaunu sakaru veidošanai;
- BMS ir dinamisks un atvērts projekts, kas iziet ārpus auditorijām un muzeju telpām;
- BMS raksturo augsta līmeņa profesionalitāte;
- ar BMS projektā iepazītajiem cilvēkiem pēc tam ir vieglāk sadarboties un īstenot partnerības projektus;
- piedalīšanās BMS ir unikāla iespēja uzzināt izcilu, starptautiski atzītu muzeja profesionāļu uzskatus par muzeju un muzeja darbu.

Pēc katra Baltijas Muzeoloģijas skolas pasākuma Lietuvas muzeju speciālistiem tiek rīkots seminārs, lai dalītos iegūtajā informācijā un zināšanās. Parasti tajos piedalās 50-60 cilvēku, kuri vēlas paplašināt savu redzesloku.

Baltijas Muzeoloģijas skolas papildu ieguvumi:

- unikāls visu triju Baltijas valstu sadarbības tīkls;
- tiek nodrošināta sadarbības nepārtrauktība;
- kalpo kā muzeju profesionāļu tikšanās vieta;

- tiek nodrošināta izcilu lektoru līdzdalība.

Attīstības iespējas:

- iesaistīto valstu skaita paplašināšanās;
- muzeoloģijas studentu iesaistīšanās;
- kritiskāka mācību ekskursijās apmeklēto muzeju analīze, necenšoties būt pieklājīgiem;
- Baltijas Muzeoloģijas skolas reklamēšana starptautiskajā vidē.

Nobeigumā atgriezīsimies pie jautājuma: ko katram no mums nozīmē darbs muzejā? Lietuvas muzejos strādājošie snieguši šādas atbildes.

Man tā ir:

- atkarība, pret kuru zāles vēl nav izgudrotas;
- iespēja izjust savas zemes garu;
- visa mana dzīve;
- interesanta nodarbošanās, kas dažkārt līdzinās detektīva darbam;
- iespēja veidot vēsturisko atmiņu, palīdzot sabiedrībai apgūt prasmi "lasīt" vēsturi;
- prieks, kas paver plašas iespējas.